

List izhaja vsak petek

in velja za navadne naročnike s poštino vred in v Gorici domu poslan: za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 s., za četrt leta 80 sold. — Kdor sam po-nj pošilja, plača 2 g. 50 s. Za ude kat.-pol. društva je naročnina določena v društv. pravilih. Posamezni listi se prodajajo po 6 sold. pri knjigarju Sohar-ju na Travniku.

GLAS

Naročnina in dopisi

naj se blagovoljno pošiljajo opravniku ni sovredniku Matiji Kravanja-i v nunskih ulicah h. šte. 386. Vse pošiljatve naj se frankujejo. Rokopisi se ne vračajo. — Oznanila se sprejemajo. Plača se za navadno vrstico, če se naznanilo samo enkrat natisne, 8 sold, če dvakrat, 12 s., če trikrat, 15 s.; za kolek vsakrat 30 s

Sedmograško

po Beustovi in madjarski politiki.

(Konec; gl. 1. 16.)

Skoro nič boljše se ne godi Saksom, sedmograškim Nemcem. To so pa deloma sami zakrivali, ker omikani Nemci ogerski so bolj navzeti madjarskega duha, ko Madjari sami. Letos marca meseca je baron Karol Apor, predsednik kraljeve stolice v Marosvazarhely-u, po ukazu ministra pravosodja sedmograške sodnije pregledoval. O tem svojem potovanju pride tudi v Braševu (Kronstadt). V Braševem pa so Nemci, toraj se jim je po božjem in ljudskem pravu, ali kali? — po nemški uradovalo. To je grof *grajal* in strogo zapovedal, da se mora odslé le madjarski uradovati. To vam je enakopravnost, da se Bogu smili!

Rumuni, katerih je poldrugi milijon na Erdeljskem, tedaj $\frac{2}{3}$ vseh prebivalcev, zvezi z Ogrsko ne nasprotujejo (kakor tudi Hrvati ne), ali oni tirjajo, da se ta zveza po njih prosti volji uravná, na njih deželnem zboru. Sedmograško je bila samosvoja (suveréna) dežela, je imela svojega lastnega, ljudstvu odgovornega kneza od 1535 — 1713. leta. S knezom Mihaelom Apalfi-jem II. je vladarska rodovina pomrla. Sedmograško se je po tem z Ogersko združilo, pa takó, da mu je deželna autonomija ostala. Imela je do l. 1867 svoj lastni deželni zbor v Sibiriji (Hermannstadt), svojo lastno, od Ogerske popolnoma neodvisno dvorno kancelarijo na Dunaji, in kraljevo, edinemu dvornemu kancelarju odgovorno namestništvo v Kološváru. Vse deželne in ljudske zadeve so se na zadnji stopinji (instanciji) obravnavale na Dunaji v dvorni kancelariji, ktere načelnik (kancelar) je bil samemu cesarju, oziroma kralju odgovoren.

Ogersko ministerstvo bi bilo moralo te pravice sedmograške vélike knežije spoštovati, pa jih ni hotelo, ker po tem bi bili Rumuni z Madjari—enakopravni. To pa po madjarskem pravu ne more biti, ne sme biti. Kedar ogerska vlada na krono sv. Štefana misli, misli le na Madjare. Drugi narodi nimajo po njenem mnenji družega posla, nego davke plačevati, vojake dajati, madjarski se učiti, k večemu smejo po domače — konje poganjati in v maternem jeziku Boga moliti, ako jim je ljubo. Še imena sedmograške „vélike knežije“ Madjari ne marajo izgovarjati. „Sedmograški del Magyar-Orszaga“ jej pravijo.

Tako ne more več biti, tako ne smé več biti! sedmograška vélika kneževina mora imeti proti Ogerski ravno tako neodvisnost, kakoršno hrvaško - slavonska kraljevina deloma že ima. *Justitia fundamentum regnorum!*

Izrek gledé novih tominskih zvonov.

Gledé zvonov, katere je za tominsko cerkev ulil letos zvonar Samasa v Ljubljani, je moje mnenje to-le:

Pametna misel je bila, da je omenjeni mojster nasvetoval, naj bi se zvonovi v toničnem trdem triglasu ubrali. To je sicer lahko izreči, a silno težko je več zvonov v kakem danem soglasju tako ubrati, da se nikakošna disharmonija ne sliši.

Več zvonov po našej nadškofiji je sicer dobro ubranih,

pa ne v takem soglasju, ki bi karakterizoval to ali ono vrsto zvoka. Tako pojejo n. pr. v nadškofjskeji cerkvi v Gorici zvonovi popolnoma v škali (Leiter) *c, d, e*, kar je brez vsacega pomena. Zatorej je Samasa prav storil, da je zvonove ulil v čistem triglasu *h, dis in fis*, in sicer tako na tanko, da naj muzikalniše uho ne more niti v bližini, niti v daljavi naj manjše disharmonije začuti. Kakšen pa je tonični triglas? Na to vprašanje pustim strokovnjaka E. F. Richter-ja, profesorja na konservatoriji za godbo v Lipnici (Leipzig), govoriti. On pravi: „Der tonische Dreiklang und die mit ihm in engster Verbindung stehenden Nebenaccordé enthalten die sämtlichen Töne der Tonleiter; sie bilden die Grundzüge der Tonart, und müssen am häufigsten benützt werden, wenn die Tonart selbst sich klar und deutlich darstellen will.“ Tedaj je soglas, ktereга slučajno imajo novi zvonovi v Tominu, prav oni, ki ga Richter uči; — še več, ti zvonovi dajejo tako čisto soglasje, da se čujejo vsi tako zvani pristranski glasovi (Aliquot-töne), katerih vsak zvon ima 12 — skupaj 36 raznih glasov.

Od tod pa tudi prihaja v soglasju vseh treh zvonov neka posebna muzikalna prikazen, ktero tudi neolikan kmet čuje, ako ravno ga morda ta velika prednost moti, ka zvonovi nimajo čistega glasú. Čisti glas zvona pa je ta, da čisto izrazuje, kolikor mogoče, vseh 12 postranskih glasov. To prednost mnogoglasja moram priznati tominskim zvonovom pred vsemi, kar sem jih kedaj slišal. Zdaj pa še nekaj od posamesnih glasov zvonov.

Veliki zvon ima močno veličasten — vzmirjen glas, ki ne stresa živcev človeških z odurnim žvenkom, ampak ima prednost, da pošilja mogočen glas v širjave in višine.

Srednji zvon ubran s poprejšnjim v velikej tēci, ima živ, a vendar mil glas, in izrazuje karakteristiko trdega soglasja kaj posebno lepo!

Mali zvon (z velikim zvonom ubran v naravnej kvinti) je čisto milega glasú in daja še le poseben izraz celej harmoniji.

Prav ta lastnost tominskih zvonov, da imajo zraven glavnih tudi vrsto harmonično ubranih postranskih glasov, uzrokuje, da se glas zvonov v Tominu samem bolj mehko in zlito čuje, in še le v večji daljavi, do kamor se pristranski glasovi ne razlegajo, se slišijo sami glavni glasovi, in tedaj je njih zvok mil in prijeten tudi bolniku, ki bi pri brenčēčih zvonovih, kakoršni so n. pr. v zvoniku sv. Vida na Placuti v Gorici, v svoji bolezní nestrpljive muke v glavi čutil. Zato ima trg tominski bolj polne, pa manj brenčēče glasove svojih krasnih zvonov, med tem ko se njihov glas v tominskem obližji neprimerno (unverhältnissmässig) močnejše čuje, ker tam pristranski glasovi glavnega glasú vsakega zvona ne zadržujejo (dämpfen) in se glavni glas močnejši in nezvezan (ungebunden) razlega.

K temu prihaja še, da stoji tominska cerkev na ilovnatih tleh, in se torej glas njenih zvonov po zakonih narave ne more tako daleč razlegati, kakor tedaj, če bi bila tla iz druge zemlje, ali pa celo iz skale, ker ilovnata tla so slab nositelj glasú (Schalleiter), ktereга torej iz tominskega zvonika ne nosijo čisto nič tla, ampak le edini zrak in še ta preko tominskega trga.

Konečno naj pristavim mnenje vsega omikanega sveta gledé zvonjenja sploh. Zdravniki in po njih politične gosposke so poskrbele, da se dan današnji v bližini človeških stanovanj niti ne strelja niti predolgo ne pozvanja. Vzrok tega je misel

na človeško zdravje — ker dokazano je, da vsak prevelik pok, šunder in žvenk posebno nervoznim bolnikom jako škoduje.

Zato so v nemških mestih line pri zvonikih zaprte; pri nas pa, kjer te navade ni, ampak se velikrat in dolgo zvoní, je treba takemu preojstremu glasu v okom priti s tem, da se skušajo zvonovi v kolikor mogoče dobro izraženih pristranskih glasovih ulivati, s šemur se doseže v bližini zamolkel don, in v daljavi čist accord glavnih glasov, kar je pri tominskih zvonéh zvonar Samasa toliko umetno, kolikor prav srečno zadel. Pri tem pa gotovo vsak ve, kedor se peča z napravljanjem glasil, da glasovi v smislu, kakor sem rekel, se ne dosežejo, ako se na razmerje v obliki glasila ne jemlje obzir, in ako se pri zvonovih ne gleda na material, ki mora biti pri različnih zvonovih primerno mešan; drugače zvonovi ne dajejo veličastno donečega glasa, ampak le nek brenčoč žvenk, ki se dobiva, kedar kedo udari na jeklo, ne pa na dober bron.

Po vsem, kar sem tukaj razložil, jaz po svoji vesti in po svojem naj boljšem prepričanju ne morem drugače reči, ko da so glasovi novih tominskih zvonov prav čisti in srečno ubrani — in da pripomore celoti pravilno zmesen bron in potrebi primerna oblika zvonov.

v Gorici, dne 1. oktobra 1872.

Daniel Feigel. *)

Dopisi.

Iz Gorenje Vertojbe (pri Gorici), 21. okt. — „Vojaki, 4 tisuč let gleda na vas“ — je rekel Napoleon pod piramidami v Egiptu. Večo pravico, tako govoriti, pa ima naša sv. cerkev. „Kristjani, 30—15 stoletij star duh vas ogovarja in prevejava“ — sme reči kat. cerkev pri marsikaterem svojih obredov, ki je, poznajući iz starozakonske korenike, razvil se in čvrsto deblo postal že v 3.—4. stoletji krščanstva. Eden naj starejših in, kakor nar daljši, tako gotovo naj veličastniši je obred posvečevanja naših cerkvá. Vso Salomonovo modrost, ki se razodeva po vzvišenih mislih in besedah njegovih, ko je tempelj posvečeval, sprejela je cerkev novozakonska in ogrnila tega duha njegovega z resnično kraljevím plajščem, kakoršnega so se mogli umisliti veleumi prvotne cerkve, papež Gregor itd. Tak pojem ima krščanstvo o svetosti in veličastnosti hiš božjih, da je zli lo v posvečevalni obred naj globokejše misli in čute, izražene z naj bolj vzvišenimi besedami svetopisemskimi in cerkvenimi. Žalibog pa, da je primeroma le malo kristjanov tako srečnih, da bi videli kako novo cerkev posvečevati. Rod za rodom zginje se sveta, a ni videl posvetiti onega kraja, ki mu je naj dražji — cerkve svoje. Še duhovnov je prav malo, da bi bili videli vsa raznovrstna škofovska opravila, in naj manj jih je, ki imajo priliko, udeležiti se posvečevanja ktere cerkve. Kaj čuda tedaj, da so verni vsi elektrizeni, ko zvedó, da bodo lahko priče kakega posvečevanja. Tako je bilo pretekle nedeljo, 20. okt., v Gorenji Vertojbi. V obeh Vertojbah ste se pred malo leti poprejšnji mali cerkvici tako prezidali, da stojite zdaj na njunem mestu dve skor celó novi prostorni cerkvi. Cerkev sv. Jožefa v Gor. V. je za silo blagoslovil dekan št. peterski, preč. g. Fr. Mercina, 26. jul. 1868, v Dolj. V. pa cerkev sv. Ivana Krst. 24. okt. 1869. Od tistega časa ste se obe cerkvi z marsičem potrebnim okinčali, dovolj okusno so ju dali pomalati itd. Ali po eni reči so Vertojbanci še hrepeneli — in Doljenci še hrepené — da bi namreč videli svojo cerkev „posvečeno“. Ta želja se je Gorenjcem izpolnila v nedeljo, v god posvečevanja vseh cerkvá, kateri dan so Nj. eksc. bržkone navlašč za to svečanost odločili, da so jo s tem še posebno povikšali. Priprave za-njo v V. so bile dostojne. Konec vasi proti mestu je sprejel Njih prevzvišenost, prečastitega kn. - nadškofa posvečevalca lep slavolok iz vej z zastavami in pozdravljalnimi napisi ozaljšan; dalje poleg vse ulice do cerkve so bili nasa-

jeni maji in pri cerkvi je stal spet drug slavolok. Po cerkvenih stenah je bil na več mestih nabit svetopisemsk natisnjen rek, izrazujoč pomen in namen hiše božje. Pred cerkvijo nad odrom za pridigo je bila narejena lopa iz vej; pritrkovanje in streljanje z možnarji je, kakor že nekaj dni prej, naznanjalo redko svečanost. Že so se shajali duhovni, že se je zbiralo ljudstvo pred cerkvijo, ko se pripeti nekaj, kar je imelo vse veselje skaliti: — razbil se je po neprevidnosti pokrovec, ki zatika v altarnem kamnu grobček za svetinje; brez tega pokrovčka pa, kterege maziljenje je bistven obred pri posvečevanju altarja, ni mogoče cerkve posvetiti. Po sreči so našli še za časa neko drugo ploščico, ki so jo dali v naglici za pokrov obdelati in zbrusiti; če ne, bi bili morali poslat v Gorico po kak nov portatile (altarni kamen), ali pa vso svečanost odložiti — zadnji trenutek, ko so se preč. posvečevalec že bližali vasi. Točno ob 8. uri so se pripeljali Nj. eksc. in zdajci so začeli pričujoči duhovni moliti spokorne psalme v sakristiji za cerkvijo, kjer so bile izpostavljene svetinje, ker ni bilo lahko narediti za-nje zapovedanega šotora pred cerkvijo. Predolgo bi bilo, ko bi hotel popisovati ves obred, ki je trajal do 11¹/₂ u. in se vršil skoz in skoz redno in dostojno. Pričujočemu obilnemu ljudstvu (predno se je spustilo v cerkev) ga je razložil v pridigi preč. g. dekan št. peterski. — Oj, koliko in kakšnih čutov in misel zbuja krasni obred v človeku, ki se razumno udeležuje vseh raznih svetih opravil! Svetinje, ki so se položile v grobček vél. altarja, so vzete od trupel ss. Mohorja in Fortunata in ss. Hilarja in Tacijana, naših oglejskih prvakov. Ta okoliščina in pa to, da je bilo v Vertojbi s prevzv. posvečevalcem 12 duhovnikov, — koga ne bi bilo spominjalo posvečevanja slavne matere naše, bazilike oglejske, ki se je leta 1031 vršila v pričo 12 škofov, patriarhovitih podružnikov? In veličastni obredi, tehtne molitve in vsa tako globokopomenljiva simbolika nam li ne stavi živo pred oči tiste starodavne cerkvene dobe, ko so se dotične šege sestavljale in razvijale? Da o drugih rečeh molčim, kdo ne bi zapazil visocega pomena, ki ga cerkev vódi prilastuje, in kako jo ona slavi in poveljuje? Koliko pomenljivosti in poezije v starocerkvenih videžih o vodi! Kako suhoparne so njim nasproti današnje naturoznanstvene teorije!! Toda dovolj subjektivnosti. Ene reči ne smem zamolčati. Ljudje, veči del menda domači, so se tako mirno in spodobno zunaj cerkve in v cerkvi obnašali, da so vsi duhovni to zgledno obnašo enoglasno hvalili. S tem in z okinčanjem vasi so Vertojbanci pokazali, da so hvaležni mil. nadškofu, ki so se vkljub visoki starosti težavnemu posveč. opravilu podvrgli, pa o tej priliki zopet enkrat pokazali, da pri njih še ne velja pregovor „starot slabost“, ker so na novoposvečenem altarji ob 11¹/₂ u. še sami maševali. — Vertojbanska cerkev je četrta, ki so jo Nj. ekscel. posvetili. Prva je bila nova cerkev v Škrbin i (na Krasu) l. 1865, druga v Breginji 1866, tretja v Plaveh 1870, in k letu, če jim Bog ohrani zdravje in krepost, ustrezajo znabiti prošnjam doljenih Vertojbancev. Sicer čaka v goriški nadškofiji še 4-5 družih predelanih ali novih cerkvá posvečenja.

Iz Sv. Križa na Ipavskem, 22. oktobra. — Huda bolezen je pred štirinajstimi dnevi plašila tukajšnje ljudstvo. V nedeljo, dne 6. oktobra, zgrabila je prvo osebo, koja je v kratkih urah umrla, a drugi dan so zaporedoma zbolevali ljudje. Ne skoro v teku tedna imeli smo 23 bolnikov, in izmed teh jih je umrlo 5, med kojimi so bili 4 krepki, trdni možaki, okoli 30 let stari. V cvetu življenja zapustiti so morali žalujoče svoje družinice.

Prikazni te bolezní so bile: glava jih je jela boleti, neznan strah je obdal človeka, kri se je gnala proti srcu i glavi, velik pot se je prikazal po celem životu, srcé je jelo močno biti i konečno zgrabile so bolnika proti, podobne božje oblasti. Ako je srednje nastopilo, konec je bil človeka. Ljudstvo je imenovalo to bolezen vročinsko bolezen, drugi so dejali, da je „migljaja“, enaka onej, koja je po Brjah pred nekimi meseci razsajala, zdravniki menda so jej dali imé, „frieselfieber“ združen z golicó (typhus). Kratek čas le nas je plašila, zadosi nesreče je napravila, a hvala Bogu zginila je i vsi dru-

*) G. Dan. Feigel je učitelj v Tominu in slovi kot veščak v muziki. Ur.

gi bolniki so ozdraveli. Od kod ino kaj da jo je doneslo, Bog ga vedi. Znabiti, da so jej vremenske razmere uzrok bile, kajti že mesec dni je vreme jáko deževno i soparno, zemlja je močvirnata, leto silno mirno, burja nas je letos pozabila, da bi slabe miazme razpihala. A brž da ne ostane burja ipavska značajna, ter nas bode v prihodnjem zimi že pozdravljala sè svojo godbo. Kmetje pričakujejo hude zime.

Vendima je letos reva; komaj desetino vina smo pridelali. Malo ga je, a kar ga je, močno i dobro bode. Navadna cena dobremu Ipavcu je 13—15 gl. kvinč. Premožnejši kmetje, kojim nij sila za denar, ga nočejo še oddati.

Šolski dnevi se približujejo, dva učitelja imamo imenovana, kojim bode 353 otrok izročeni. Lepo število, lepa prilika pokazati, kaj da učitelj veljá, lep delokrog, ako se učitelj ne vsede na leni stol. Gospoda učitelja! Tu v vaših rokah imata prihodnost Ipavcev. Od vašega značaja odvisel bo tudi značaj prihodnjega ljudstva. Za Boga! Odgovornost bode pred Bogom i narodom velika. Boriti se bode treba z uboštvom in nemarnostjo, kajti ubožnejši pošilja otroke mesto v šolo, v službo ali pa v Ajdovsko delotvornico; malomarni pak jih držé doma, ali pa mesto dukev dadó jim „pikon“ v roke. Evo lani! Mesto da hi jih kakih dve sto v šolo hodilo, bilo jih je samo kakih 30, šolsko „svetovalstvo“ (krajno? Ur.) pa je spalo in dremaje svetovalo. Ako hočete imeti vspeh, delati morate, in sicer složno, da v veri, kristjanskem obnašanji i v potrebnih znanostih otrok enako napreduje.

Gledé cerkvenega petja sveti se sveti Križ kakor oblak na jasnem nebu. A o tem in njegovem „pevovodji“ bom poročal v prihodnje, ako nam prihodnost milejšega obraza ne pokaže.

Za nove zvonove na sv. Gori

je daroval preč. g. Janez K. Eleršič, župnik v Mirnu 11 gl. s temi besedami:

Podpisani sem poslal 11 gl. za nove zvonove na sv. Gori, ker sem učakal v starosti, česar sem želel v mladosti, ko sem še sè starimi zvonovi na sv. Gori kot otrok zvonil.

Prosim moje imé v „Glas“-u razglasiti, ne zato, da bi me moji duhovni bratje hvalili ampak posnemali. Exemplum dedi vobis, ut et vos sic faciatis.

Ako se to zgodí, bodo novi zvonovi na sv. Gori v kratkem napravljeni. Bog in Marija, spolnita moje želje!

J. K. E. s/r.

Ogled.

Avstrija. Dejanj politiških ni veliko ta pot, zato naj omenimo nekaj, o čemur zdaj še le časniki govoré. Za prihodnjo sesijo državnega zbora pripravlja minister Lasser neki prav čuden predlog. Vsak, kdor bo hotel v deželni zbor voliti ali izvoljen biti, moral bo poprej priseči na (decem-berno) ustavo; če ne, bo volitev ali izvolitev neveljavna. S tem misli ministerstvo Auerspergovo uničiti opozicijo proti sedanji dec. ustavi. Dalje namerava v isti namen začasno na Češkem ob moč djati postavo zastran voljenja okrajnih zastopov in zastran pravice prošnja in zborovanja (taborov). Ponarejen bi bil ta načrt postave po nekih pruskih izjemnih določbah, ki veljajo za Poznanjsko. To bi bila spet svoboda! Sicer pa se morajo reči prav tako razvijati, kajti „svoboda“, kakor jo liberalstvo tolmači, je vselej le svoboda za-nje in zatiranje in strahovanje za vse, kar mu nasprotuje.

Deželni zbori se bodo pričeli gotovo v prvi polovici novembra, dan pa ni še določen. Obračali bomo pozornost naj bolj na tiroljski in kranjski zbor.

Delegaciji v Pešti se pogajate zdaj po posebnih poslancih (nuncijskih komisijah) v skupnih sejah o tistih zneskih v proračunih raznih skupnih ministerstev, gledé

kterih ste si sklepi delegacij navskriž. *) Sploh porazumenje gladko teče, samo, kar se tiče stroškov za armado, bile so neke težave. Te dni pa se delegaciji gotovo sklenete.

Zunanje države. *Francosko.* Grof Chambord je pisal narodno-zbornemu poslancu Larochette-u pismo, v katerem razvija misel, da z republiko bi se prišlo do socialne anarchije (brezvladja ali nereda); zmerna republika da je le slepija. Ako hoče Francija imeti — pravi — red doma in prijateljskih zvez z drugimi državami, mora se povrniti k tradicionalni (legitimni, bourbonski) monarhiji, ki je edina konservativna pa svobodna. Pismo omenja dalje velikanski romarski shod v Lourdes-u in kaže, kako se je katoliška zavednost zbudila. Republika bi znabiti bila nevarna verski svobodi; Francija je katoliška in monarhična; on da ne odstopi od svoje poti... Evropa in papežstvo potrebuje Francije, za katero mora priti dan zmage itd. To so sploh Chambord-ove misli. — Z nadami blagega legitimnega kraljeviča pa se ne vjema izid naj novejših dopolnitnih volitev v narodni zbor, ki so se te dni opravile. Izvoljen je en sam legitimist in 6 republikancev. — Dne 11. nov. se ima pričeti narodni zbor, ki bo imel koj s prva marsikako viharo sejo, kakor kaže. Radikalci bodo silili, da naj se zbor razpusti, kar se pa ne zgodi, a oni potem zbor zapusté. Dalje se bode stavila interpellacija zastran cesarjeviča Napoleona, zakaj ga je dala vlada uni dan s Francoskega odpraviti. Povrh tega Nap. ministra notranjih zadev tudi celó toži; zastopal ga bo odvetnik Lachaud.

Španjsko. Vstajniki v Ferrolu niso čakali, da bi jih Amadejevi vojaki napadli; ušli so iz arsenala po morji, nekteri pa so se podali. Če se kje drugde ne zberejo, je ta vstaja za zdaj zatrta.

Domače novice.

(*Duhovske spremembe v nadškofiji goriški.*) Čč gg. Franc Amarotti je prestavljen iz Št. Kancijana v Vermeljan za kaplana; novomašniku Jož. Ballaben-u je podeljena novoustanovljena kooperatura v Brumi.

(*Zarad goveje kuge*), ki se vedno bolj širi tudi po Primorskem (gl. „Razne vesti“!), hodila je 23. t. m. po Gorici in po predmestjih komisija in je goveje hleve pregledovala, da bo mogla kaj nasvetovati, kako bi se dala bolezen od nas odvrti.

Razne vesti.

— *Goveja bolezen v gobcu in na parkljih* se je z Ogerskega in Hrvaškega zanesla na Štajarsko, Primorsko in celo v tržaško okolico. Bolezen ta sicer ni tako huda in nagla, kakor kuga na vrance, vendar je nalezljiva in se od goveda do goveda prenaša in to ne le pri goveji živini, ampak tudi pri drobnici in svinjah, včasih celo pri kuretini.

V gobcu se prikažejo mehurci in bulice; živina ne more jesti zarad bolečine in iz gobca se jej slina cedijo. Zarad bolečine v nogah živina ne more mirno stati na mestu, ampak vedno prestopava in stoka.

Iz začetka so gobec in parklji samo vneti, po vnetji pa sledi, ako se bolezen ne odpravi, druga bolezen: gnojiti se začnó mehurci v gobcu, pa tudi parklji, ki včasih celo odgnjijejo.

Dotične gosposke na Tržaškem so sicer že uravnale potrebno, da se bolezen dalje ne razširi, vendar morajo živinorejci paziti na živino, da ne pride v dotiko s ptujo neznano živino in tudi ne z ljudmi, ki pridejo iz onih krajev, kjer je bolezen, kajti dognano je, da se tudi po ljudeh ona bolezen zatrosi med živino. (Glej „Domače novice“!)

— *Huda nevarnost žuga trtam po novi bolezni*, ki je že neizrekljivo veliko škode napravila po nekaterih krajih na Francoskem in na Portugalskem, in ki se je prikazala tudi že na Švičarskem, spodnjem Avstrijskem, na Ogerskem in Grškem. Dosedanja trtna bolezen je pokončala le grozdje, ali nova pokončava tudi trte same. Zaredi se namreč na trtinih koreninah mrčes po-

*) Gledé 21 zneskov v raznih predelkih proračunov ste si avstr. in ogerska delegacija navskriž, tako namreč, da je zdaj ta, zdaj ona manj dovolila, ko kar vlada zahteva. Vsega skup pa je ogerska za blizo 71 tisuč gold. manj dovolila. To zdaj nuncijski komisiji poravnujete in o tem vsaka svoji delegaciji sporočate, dokler se obe v vseh zneskih ne vjamete.

doben cvetličnim ušem, ki je pa tako majhen, da se z začetka skoraj zapaziti ne more s prostim očesom. Le za več časa, ko se ta mrčes že silno pomnoži, prikažejo se na korenikah rumene pike, ki pa niso nič drugega, ko klobčiči mrčesnih jajc, ki korenikam ves sok izpijejo, da mora trta usahnuti. Prvo zunanje znamenje tega pa je, da začne zeleno perje trte, ki je te boleznijo okužena, rjavéti, pa ne, da bi se moglo vzroka iskati pri rosi, riji itd. Mrčes ta se, silno množi, in trta za to boleznijo bolna okuži druge; misli se, da celó veter zamore odnesti le-ta mrčes in tako tudi druge zdrave kraje okužiti. Pomočka zoper to bolezen niso še znašli in vinogradi po tej boleznijo okuženi, čistoma poginejo.

Kmetijska družba goriška svetuje tedaj, naj nikdo ne kupuje ptujih trt, in, ako bi kateri vinorejec zapazil to bolezen na svojih trtah, naj to nemudoma naznani kmetijski družbi, ali vsaj naj bližji politični gosposki.

Šolske reči.

Učiteljeva popularnost in njen upliv na ljudsko šolo.

(Glej list 15.)

Učitelj v šoli.

Kolikor didaktičnih in pedagogičnih knjig prečitam, vsaka posvečuje, katera več, katera manj prostora učiteljevi osebi, kakoršna se nam ima prikazati v šoli. Principnih nasprotnosti nisem našel v nobeni, ampak v obširnišji ali kračej razpravi predmeta končajo se vse niti v enem vozlu: „Učitelj mora ljubiti svoj stan in svoje učence.“

Pripravnica bila je nekaj pravo pribežališče grešnikov in, — Bog daj, da ni tudi zdaj! V njej so si iskali zavetja, katerim so bile že skoro vse druge duri zapahnene. Prvi se je šolskih klopí naveličal in meni nič tebi nič preselil v pripravnico, da je prišel po tej najkračej poti do kruha; drugi je dobil dva tečaja zaen drugoma „trojko“ in hajdi za prvim. Na enak način prišel je tretji in četrti in drug za drugim do ljudskega učiteljstva. Z gotovostjo rečem, da premišljeno se jih deset odstotkov ni odločilo za učiteljski stan. Med devetdesetimi nepoklicanimi, to hočem priznati, jih je pa vendar večje število, ki so vestno zvrševali dolžnosti svojega stanú, bodi, da so spoznali in vedeli ceniti odgovornost, ki jo po svojem poklicu imajo do Boga in do človeštva, bodi pa tudi, da se jim je učiteljski stan s časom priljubilo. Na vsak način pa ostane še zmerom neprezirljivo število ljudskih odgojiteljev, ki so samo zbog kruha na svojem mestu, ki sodelujejo vsled tega za splošni napredek po — rakovo.

Pravi učitelj je oni, ki ljubi — iz celega srca ljubi učiteljski stan.

Kedor nima te za poduk in odgojo vелеvažne lastnosti, temelja svoje in pa sreči izročene mu mladeži, hodi na odgojilno leco takó nekako, kakor osel pod težko breme. Z mračnim obrazom in zgrbančenim čelom renčí na plašno deco ter jej grení one ure, ki bi jej imele biti najslajše; jemlje jej veselje do nauka, in tako stare masiktero bistro glavo in umorí človeštvu morda veliko najizvrstniših udov.

Učitelj pridi v šolo z jasnim čelom, prijaznim obrazom in smehljajočim se očesom.

Kakor hitro otroci spoznajo, da jim je njihov učenik največi in najprijazni prijatelj, da sti v njem zedinjeni rahločutnost in ljubezen materini z očetovo resnostjo; da on nadomestuje take stariše, kakoršnih otrokom tirjajo božje in človeške postave; kedar bode umel, da učitelj jim daje take navode, na katerih podlagi lahko spolnijo dolžnosti kot stvari dveh svetov, takrat se srca njihova zedinijo z učiteljevim in vspeh je gotov in gotova dosega pravega šolskega namena.

Učiteljevo vedenje v šoli mora biti tako, da si ž njim zadobi srca vzrejancev. (Dalje prih.)

Listek.

Pogled v slovensko Benečijo.

(Konec; glej ll. 13. 15. in 16.)

Pri vsem tem pritiskovanju se pa zdi, da se narodno mišljenje med beneškimi Slovenci vendar zbujači začenja in duša tega prebujenja so, kakor povsod, duhovni. Med tem ko je še pred kakimi petimi leti en sam duhoven *) bil, ki je slov. knjige in časopise čital, nahaja se jih zdaj že veliko več. Ta vrli duhoven je tudi leta 1869. poslovenil Casati-ev katekizem, ktereга je nadškof videmski potrdil in „v rabo in korist kristijanom slovenskega oddelka nadškofije predložil.“ Temu iskrenemu možu gre zahvala, da zdaj ni edini on, ki bere slov. knjige, temuč da je že mnogo družih duhovnih in svetnih, katerim se je dozdej nepoznani slovenski svet pokazal. Med tem ko je bilo l. 1869 komaj pet udov v družbi sv. Mohora, jih je zdaj že čez 20. Gotovo lepo število

*) Žal nam je, da si ne upamo povedati njegovega imena, da ne bo začela ital. vlada kaj sumiti. Ur.

za tiste kraje. (V Koledarčku niso vsi zapisani v videmski škofiji, ampak večidel v bližnjih vaseh goriške nadškofije: v Breginju, na Livku in v Mariji Celj.) Izmed teh so komaj trije svetni, vsi drugi duhovni. Da ni več svetnih, prihaja od tod, ker se dajo lahko na prste naštetí vsi tisti, ki znajo brati. — Nekaj pa bi bilo svetovati ondašnjim duhovnom, da bi si vsaj slovenske evangelije priskrbeli, — ker to gotovo ni spodbudljivo, da se duhoven sred maše proti ljudstvu obrne, vélike mašne bukve (Missale) v roke uzame in evangelij pol po slovenski pol po laški iz latinškega tolmači tako, da ljudstvo malo razume in materin jezik potem pači. *) Pa temu se ni še toliko čuditi, če se pomisli, da še pri nas nekteri starejši duhovni veliko boljše ne govorijo, posebno če se poslužujejo evangeljskih bukev sè „starim drukom,“ in veliki teden v pasjonu pojejo „kako so se vkup zbrali farjev spredniki, inu Pissarji inu ludni Starishi, na dvor tiga Vikshiga farja itd.“ Tudi bi bilo dobro, da bi tamošnji duhovni govoré svoje narečje zmiraj bolj in bolj čistili tujih peg in čisto slovenski jezik uporabljali, ker tako bi oni pa ljudstvo ž njimi napredovalo. Omenim naj tukaj mimogredè, da je jezik beneških Slovencev hrvaškemu podoben, posebno, kar se tiče končnic. N. pr. lonec = lonac, boter nunec = botar núnac, zajec = zejaj; dalje naš č je pri njih večidel hrvaški é; oča oča (ociá), ki se glasi v acusativu oć; n. pr. sem videl očeta = san vidu oć; tje dol = cie dol. Kakor se pa pri nas in posebno na Kranjskem mnogo nemških besedi v govor vpleta, vpleta se tam mnogo laških, n. pr. trud — fadija (fatica), trudim se — fadijám, itd. Posnemanja vredno je pa to, da se pri tujih glagolih ogibajo končnice „irati“ in govorijo — ati, n. pr. studijati ne studirati. Lahko bi se marsikaj popravilo posebno, kar se tujih besedi tiče, ko bi le enkrat tudi prosto ljudstvo bolj čitalo slov. knjige. Za zdaj pa moramo reči, da je še prav slabo z omiko in narodnim mišljenjem — ker manjka podlage dobrih šol in iskrenih buditeljev. Da pa ondašnja duhovščina prav lepo napreduje, mora vsak pripoznati, in upati je, da ji bo s časoma tudi ljudstvo sledilo. Preveč pa si vendar ne obetajmo, ker sedanja vlada vse skuša, da bi popolnoma poitalijanila te starodavne slovanske kraje; bati se moramo, da jih s časoma požre in njih ime popolnoma zatré. Tako je n. p. imé glavne vasi slovenske „S. Pietro degli Slavi“ že zatrla spremenišči ga v „S. P. al Natisono“. Preverjeni smo, da si bodo prizadevali duhovni vsaj v cerkvi slovensčino vzdržati, dokler bo le mogoče, a kaj, ko pridejo sè šolo v navskrižnost Ves poduk v šoli italijanski, krščanski nauk v cerkvi slovenski!! In pa, kaj bo, kedar odrase sedanja mladina, laški izšolana? Sramovala se bo slovenskega svojega rodú. — Žalosten je pogled v prihodnost ben. Slovencev. Oj, kako lahko bi se bili dali rešiti leta 1866 o pogajanji zastran mirú, ko bi se bili naši avstrijski državniki le kolikaj zavedovali narodnostnih razmer in namer! Ena reč nas še tolaži, ta namreč, da je beneških Slovencev narečje še tako *izvirno čvrsto*, da bode potujčevanju tako dolgo ukljubovalo, da pridejo kake slovanstvu ugodne politiške spremembe.

*) Pisatelj tih vrstic je slišal tak klasičen prevod in zapomnil si je, da latinski epulo se je glasil slovensko apulón mesto protratnik ali bogatin. Pis. (Od druge strani pa tudi vemo, da jo ti prestavljavci-improvizatorji v mnogih ozirih kakšenkoli boljše zadenejo, nego so jo naši v Wolfvem prevodu. Tako n. pr. je pristavil nek benešk duhoven lat. „placuit ipsi“ sè „všeči se mu“. Sploh imajo vse polno krasnih izrazov in rekov, da je škoda, da jih ostali Slovenci ne poznajo. Ur.)

Oznanilnik.

Linija od sv. Petra v Reko.

Podvzetnika Vial in Rigodon v Betinji naznanujeta s tem, da na svojem od železnice prevzetem delu imata veliko dela pri obračanju zemlje, zatoraj

iščeta delavcev.

Plačilo za delavcem izročena dela je na dan od 1 gold. in 20 krajc. do 1 gold. in 70 krajc.; za ponočno delo pa za samih osem ur dela je ravno taisto plačilo, kakor čez dan.

Za popotne stroške po železnici le-sèm se delavcem povrne polovica teh stroškov, samo da mora biti najmanj 10 mož skupaj, in to se dobi na stacijonih v Ljubljani in Borovnici (Franzdorf); ko pa bodo delali dva meseca, bodo odškodovani tudi za drugo polovico popotnih stroškov za železnico.

Od 1. januarja 1873 naprej bo plačevala zastavljavnica goriška (mónt) in ž njo združena hranilnica po 5 od sto od vseh v njej naloženih kapitalov. Zastavijo se lahko tudi državne obligacije na 3 mesece časa za dve tretjini vrednosti in po 6 od sto obresti.

Od ravnateljstva zastavljavnice in hranilnice

v Gorici, dne 16. oktobra 1872.